

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2014. május 7.

TÖRTÉNELEM

**EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

**EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA**

Útmutató az írásbeli vizsgafeladatok javításához

A dolgozatot a vizsgázó által használt színűtől eltérő színű tollal javítsa az alábbiak szerint!

1. Jó válasz	✓
2. Hiány(osság)	√ [—]
3. Nem tartozik szorosan a megoldáshoz	[]
4. Felesleges, értékelhetetlen rész (áthúzás)	—————
5. Súlyos hiba, tartalmi tévedés (aláhúzás)	—————
6. Értelmetlen szöveg, logikai problémák (aláhúzás)	~~~~~
7. Nyelvhelyesség (aláhúzás)	
8. Durva helyesírási hiba (aláhúzás)	=====

(Durva helyesírási hiba:

- a mássalhangzók időtartamának hibás jelölése
- az összeolvadás, a hasonulás és a kiesés hibás írásmódja
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése (pl. Római Birodalom, Széchenyi, napóleoni, németországi)
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása
- tagadószó egybeírása
- az ly- j tévesztése)

A feladatok alatt található téglalapok közül a bal oldaliban a feladatra adható maximális pontszám van, a **jobb oldali téglalapba írja be a tanuló által elért összes/teljes pontszámot!**

A feladatok egyes részeinek megoldásáért járó **részpontszámokat** is írja a dolgozat(ok)ra!

Csak a megoldási útmutatóban megadott/megfogalmazott válaszelemeket fogadja el, és az egyes feladatoknál feltüntetett pontozás szerint értékeljen! A megadott válaszelemektől eltérést lehetővé tevő feladatokra, feladatelemekre (pl. indoklás) és feladattípusokra a részletes megoldási útmutatóban külön utalás található.

I. A rövid feladatok javítása, értékelése

Értékelési alapelv, hogy a javítókulcsban szereplő válaszelemeket kell jó válaszként elfogadni.

Pontozás

Jó válasz/válaszelem:	0,5 vagy 1 pont (a megoldókulcsban feltüntetettek szerint)
Rossz válasz:	0 pont
Hiányzó válasz:	0 pont

Azokra a feladatelemekre lehet 0,5 pontot adni, amelyeket a javítókulcs külön is megjelöl.

A megoldókulcsban megadott pontszám egy-egy eleme már tovább nem bontható.

Az egyes feladatrészek pontjainak összesítése során kapott pontszámot nem kell kerekíteni, lehet pl. 3,5 pont.

A több válaszelemből álló feladatok pontozása:

- ha 2 pont adható, és két válaszelemet vár el a feladat, akkor minden egyes hibátlan válaszelemért 1-1 pont adható;
- ha 1 pont adható, és két válaszelemet vár el a feladat, akkor minden egyes hibátlan válaszelemért 0,5-0,5 pont adható.

A nem zárt végű feladatoknál (az indoklásoknál, szövegértelmezéseknél stb.) minden olyan megoldás elfogadható, amely tartalmilag megegyezik a megoldási útmutatóban szereplő válasszal. (Ezért ezeknél a feladatoknál a megoldások „Pl.”-l kezdődnek.)

Azoknál a feladatoknál, ahol több válaszelem közül kell a jó megoldást kiválasztani (pl. igaz-hamis), ott az összes válaszelem aláhúzása, megjelölése esetén a válasz nem értékelhető. Ha egy feladat meghatározza az elem(ek) számát, és a vizsgázó ennél többet ír, akkor a beírás sorrendjében kell értékelni.

A megoldásokért az előírt maximális pontot meghaladó „jutalompont” nem adható.

Hibás vagy hiányzó válaszelemek miatt pontot levonni nem szabad!

A **kerettantervekben** szereplő személyek, topográfiai adatok és fogalmak csak **pontos helyesírással** értékelhetők.

Az egyszerű, rövid feladatok összpontszámát mindkét feladatlapon utolsó oldalán az összesítő táblázat megfelelő rovataiba be kell írni:

- **ha ez az összpontszám egész szám, akkor az *Összesen* rovatba, majd megismételve az *I. Elért pontszám egész számra kerekítve* rovatba is;**
- **ha ez az összpontszám törtszám, akkor az *Összesen* rovatba, majd a matematika szabályai szerint egész számra kerekítve (pl. 23,5 pont kerekítve 24 pont) az *I. Elért pontszám egész számra kerekítve* rovatba.**

A megoldásban szereplő javítókulcstól csak **különösen indokolt esetben** lehet eltérni. Az eltérések okát a javítónak külön szöveges magyarázattal kell indokolnia.

II. A szöveges feladatok javítása, értékelése

1. A feladatválasztás

Összesen **négy** feladat értékelhető:

mégpedig kettő rövid és kettő hosszú feladat, amelyek közül mindegyik **más-más korszakra**, legalább kettő a **magyar** történelemre és egy az **egyetemes** történelemre vonatkozik.

A feladatok értékelése a tanulók **hibás feladatválasztása esetén:**

Ha **négy feladatot oldott meg** a tanuló, de helytelenül választott a korszakok, a feladattípus stb. vonatkozásában, akkor

- azt a feladatát (vagy feladatait) kell figyelmen kívül hagyni, amelyikben a legkevesebb pontot érte el, így az összpontszám kiszámításánál a legkisebb pontveszteség éri;
- azt az egy (kettő vagy három) feladatát kell figyelembe venni, amely(ek) megfelel(nek) a választási szempontoknak, és amely(ek)ben a legtöbb pontot szerezte.

Ha a tanuló **négyenél több feladatba is belekezd**, de nem jelöli egyértelműen választását, és a megoldások között van négy olyan feladat, amelyik megfelel a választási szabályoknak, akkor a legkisebb sorszámú megoldott feladattól indulva, a jó választás szabályai alapján emelkedő számsorrendben kell a feladatokat értékelni (pl. 13., 16., 17., 20. vagy 14., 16., 17., 20.).

Ha a tanuló *négynél több feladatba is belekezd*, de nem jelöli egyértelműen választását, és nincs *négy* olyan feladata, amely megfelel a választási szempontoknak, akkor azokat a feladatait kell figyelembe venni, mely(ek) megfelel(nek) a választási szempontoknak, és amely(ek)ben a legtöbb pontot szerezte.

Ha a vizsgázó *mindegyik feladatba belekezd*, és nem jelzi egyértelműen választását, akkor a vizsgaleírásnak megfelelően a **13., 16., 19., 22.** feladatok megoldását kell értékelni.

2. A feladatok értékelése

A feladatok **értékelésében** a következő szempontok a meghatározók:

- a) **feladatmegértés**,
- b) **követelményeknek** (kompetenciák, tartalmak) való megfelelés,
- c) **megszerkesztettség, nyelvhelyesség.**

A szöveges feladatok értékelése a **javítókulcs** felhasználásával történik, amely tartalmazza a konkrét értékelési szempontokat és a műveleteket, valamint a hozzájuk rendelhető tartalmakat.

a) Útmutató a feladatmegértés pontozásához

A feladatmegértés kapcsán a következő szempontokat kell figyelembe venni:

- A feladat (téma, korszak) azonosítása: a diák a megadott problémáról, témáról, korszakról ír-e?
- A témataratás, a lényeg kiemelése: lényegre törően a feladatban felvetett problémára koncentrálna-e?
- Tartalmi mélység, kifejtettség: megállapításai és következtetései mennyire összetettek, illetve relevánsak-e a probléma szempontjából?
- Művelti sokszínűség és eredményesség: használja-e a forrásokat, és tud-e lényeges megállapításokat, következtetéseket tenni?

A feladatok konkrét értékelésénél az első lépés annak eldöntése, hogy a **feladatmegértésre** adható 4 vagy 8 pontból elért-e a vizsgázó legalább 1 pontot. Ha nem, akkor a feladat összpontszáma csak 0 pont lehet.

A problémamegoldó (rövid) feladatoknál

4 pont akkor adható, ha a vizsgázó a problémát teljes körűen megértette és helyesen értelmezte, a kifejtés arányos, logikus, lényegre törő. A források felhasználásával lényeges következtetéseket fogalmaz meg, a konkrét és az általános megállapítások aránya kiegyensúlyozott.

3 pont akkor adható, ha a vizsgázó a problémát teljes körűen megértette és helyesen értelmezte, de a kifejtés aránytalan vagy nem lényegre törő.

2 pont akkor adható, ha a probléma megoldását csak részben dolgozza ki, és használja a forrásokat, de nem tesz lényegi megállapításokat.

1 pont akkor adható, ha legalább egy olyan megállapítást tesz, amely alapján igazolható, hogy a problémát megértette, de a kifejtés túlnyomó része nem a probléma értelmezésére vagy megoldására irányul.

0 pont akkor adható, ha nem érti meg, illetve teljes mértékben félreérti a feladatot, nem használja a forrásokat, megállapításai nem a probléma értelmezésére irányulnak.

Az elemző (hosszú) feladatoknál

7–8 pont akkor adható, ha a vizsgázó a problémát teljes körűen megértette és helyesen értelmezte, a kifejtés arányos, logikus, lényegre törő. A források felhasználásával lényeges

következtetéseket, megállapításokat fogalmaz meg, a konkrét és az általános megállapítások aránya kiegyensúlyozott.
4–6 pont akkor adható, ha a vizsgázó a problémát teljes körűen megértette és helyesen értelmezte, de a kifejtés aránytalan vagy nem lényegre törő.
2–3 pont akkor adható, ha a probléma megoldását csak részben dolgozza ki, és használja a forrásokat, de nem tesz lényegi megállapításokat.
1 pont akkor adható, ha legalább egy olyan megállapítást tesz, amely alapján igazolható, hogy a problémát megértette, de a kifejtés túlnyomó része nem a probléma értelmezésére vagy megoldására irányul.
0 pont akkor adható, ha nem érti meg, illetve teljes mértékben félreérti a feladatot, nem használja a forrásokat, megállapításai nem a probléma értelmezésére irányulnak.

b) A műveletek és a tartalmi elemek pontozása

A javítókulcsban az egyes kompetenciák (pl. idő- és térbeli tájékozódás, források használata) alkalmazásához kapcsolódó műveleteket „M”-mel, a hozzájuk rendelhető tartalmi elemeket pedig „T”-vel jelöltük.

Szoros összefüggés van természetesen a két értékelési szempont között, hiszen a **műveletek csak a konkrét tartalmakon keresztül értelmezhetők és értékelhetők**.

Egy művelethez a problémamegoldó (rövid) feladatok esetében egy-két tartalom kapcsolódik, míg az elemző feladatokban – különösképpen az eseményeket alakító tényezők feltárásánál – több, kettő-három tartalmi elem is rendelődik.

Ha a javítókulcsban egy művelethez csak egy tartalmi elem kapcsolódik, akkor a javításban a műveletek és a tartalmak **pontszámának is meg kell egyeznie**. (Például: rövid feladatok esetében a *Tájékozódás térben és időben* és a *Szaknyelv alkalmazása* szempontokra, illetve hosszú feladatok esetében a *Tájékozódás térben és időben* szempontokra csak 0 vagy 2 vagy 4 pont adható.)

Ha a javítókulcsban egy művelethez több tartalmi elem kapcsolódik, akkor a köztük lévő szoros összefüggés miatt **bizonyos pontszámok nem adhatók** (például: rövid feladatoknál a *Források használata* szempontokra nem adható 1 és 4 pont, az *Eseményeket alakító tényezők feltárása* szempontokra nem adható 1 és 5 pont, illetve a hosszú feladatoknál a *Szaknyelv alkalmazása* szempontokra nem adható 1 és 4 pont, a *Források használata* szempontokra nem adható 1 és 6 pont, az *Eseményeket alakító tényezők feltárása* szempontokra nem adható 1 és 7 pont).

Általános szabályként az egyes műveletek és az egyes tartalmak pontozásakor az alábbiakat kell érvényesíteni.

A „Műveletek” (M) pontozása

2 pont akkor adható, ha a hozzá tartozó, a vizsgázó által elért tartalmi pontszám magas (az elérhető maximális tartalmi pontszám több mint 50%-a).
1 pont akkor adható, ha a tartalmi pontszámokból a vizsgázó legalább 1 pontot elért, és a válasz nem tartalmaz durva hibát (téves adatot, megállapítást).
0 pont akkor adható, ha a vizsgázó a tartalmi elemekre nem szerzett pontot, és a válasza súlyos tévedést tartalmaz.

A tartalmi elemeknél szereplő példák (pl.:) azt jelzik, hogy mely tartalmak fogadhatók el jó válaszként. **A tartalmi válaszlemek általában két részből állnak:** idő- és térmeghatározás; általános és konkrét fogalomhasználat; felsorolás (rögzítés, bemutatás) és következtetés (megállapítás). Ez a pontozásnál azt jelenti, hogy ha csak az egyik elemet tartalmazza a válasz, akkor 1 pontot, ha mindkettőt, akkor 2 pontot lehet adni. Természetesen a tartalmi válaszlemeknél – különösképpen a felsorolásnál és következtetéseknél – másfajta jó kombiná-

ció is elfogadható, mint amit a javítókulcs tartalmaz! A javítókulcsban néhány tartalmi elemnél a „vagy” szóval elválasztva több jó válaszlehetőség is szerepel, mindez nem zárja ki, hogy más jó tartalmi elemeket is elfogadjon az értékelő.

A „Tartalmi elemek” (T) pontozása

2 pont akkor adható, ha a válasz megfelelő mennyiségű helyes adatot tartalmaz, az elemzés jó színvonalon hivatkozik a forrásokra (szerzőre, szándékokra, körülményekre stb.), valamint többféle jellemző, tipikus okot, következményt fogalmaz meg, és/vagy említ az eseményekhez kapcsolódó történelmi személyiségeket.

1 pont akkor adható, ha kevés és nem lényeges, nem a legjellemzőbb adatot, következtetést, megállapítást tartalmaz az elemzés.

0 pont akkor adható, ha nincsenek adatok, összefüggések, vagy ha teljesen hibás megállapítások vannak a megoldásban.

c) A „Megszerkesztettség, nyelvhelyesség” pontozása

A problémamegoldó (rövid) feladatoknál

2 pont akkor adható, ha a fogalmazás értelmes mondatokból álló szerkesztett szöveg, melyben nincsenek durva helyesírási hibák.

1 pont akkor adható, ha több nyelvhelyességi és több durva helyesírási hiba van benne.

0 pont akkor adható, ha a megoldás csupán szavakból álló vázlat, nincsenek benne összefüggő mondatok.

Az elemző (hosszú) feladatoknál

7–8 pont akkor adható, ha a fogalmazás értelmes mondatokból álló, koherens, szerkesztett szöveg, felépítése logikus, arányosan igazodik a tartalmi kifejtéshez, megállapításai árnyaltak, több szempontúak, és nem tartalmaz nyelvtani vagy helyesírási hibát.

4–6 pont akkor adható, ha a szöveg értelmes mondatokból áll, de aránytalanul szerkesztett, vagy néhány megállapítása leegyszerűsített, egysíkú, kisebb nyelvhelyességi hibákat tartalmaz.

2–3 pont akkor adható, ha a szöveg értelmes mondatokból áll, de a szöveg rosszul szerkesztett, aránytalan, hiányos (pl.: a bevezetés, tárgyalás, befejezés közül valamelyik hiányzik). A szöveg megállapításai leegyszerűsítettek, egysíkúak, nyelvhelyességi hibákat tartalmaznak.

1 pont akkor adható, ha a válasz mondatokból áll, de a mondatok között alig van (tartalmi vagy nyelvi) összefüggés, és súlyos nyelvhelyességi és helyesírási hibákat tartalmaz.

0 pont akkor adható, ha a válasz vázaltszerű, csupán szavakból áll.

3. A szöveges feladatok terjedelme

Fontos szövegalkotási kompetencia, hogy a vizsgázó a gondolatait az előre meghatározott terjedelem keretei között fejtsse ki. Indokolt esetben a kipontozott helyen megkezdett gondolat a lap üres helyein befejezhető, és ez a válaszelem is értékelhető. Ez a rövid feladatoknál kb. 2–3 sort, hosszú feladatoknál kb. 4–5 sort jelent.

4. A szöveges feladatok értékelésének javasolt menete

1. Tanulmányozza át a feladatok javítókulcsait!
2. Tekintse át az értékelési szempontsor mintáját!
3. Ellenőrizze a vizsgázó feladatválasztásait!
4. Legalább kétszer olvassa el a tanuló dolgozatát!
5. A javítókulcs elemei szerint állapítsa meg az egyes szempontok szerint elért pontszámot!
6. Állapítsa meg az összpontszámot, és az osztószám (3 és 4) segítségével számítsa át vizsgaponttá!
7. A vizsgapontokat feladatonként **ne kerekítse!**
8. **Számítsa ki a négy esszéfeladatban elért összesített vizsgapontszámot, majd írja be a feladatlap utolsó oldalán az összesítő táblázat megfelelő rovataiba:**
 - ha ez az összpontszám egész szám, akkor az *Összesen* rovatba, majd megismételve a *II. Elért pontszám egész számra kerekítve* rovatba is;
 - ha ez az összpontszám törtszám, akkor az *Összesen* rovatba, majd a matematika szabályai szerint egész számra kerekítve (pl. 23,33 pont kerekítve 23 pont; 23,5 pont vagy 23,66 pont kerekítve 24 pont) a *II. Elért pontszám egész számra kerekítve* rovatba!

III. A feladatlap összpontszámának megállapítása

Adja össze az I. és a II. összetevőben elért (egész számra kerekített) pontszámokat!

Táblázatok a feladatok értékeléséhez, pontozásához

Rövid választ igénylő feladat

Szempontok	Elérhető	Elért
	pont	
Feladatmegértés	4	
Tájékozódás térben és időben	4	
Szaknyelv alkalmazása	4	
Források használata	6	
Eseményeket alakító tényezők feltárása	8	
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	2	
Összpontszám	28	
	OSZTÓSZÁM 4	
Vizsgapont	7	

Hosszú választ igénylő feladat

Szempontok	Elérhető	Elért
	pont	
Feladatmegértés	8	
Tájékozódás térben és időben	4	
Szaknyelv alkalmazása	6	
Források használata	10	
Eseményeket alakító tényezők feltárása	12	
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	8	
Összpontszám	48	
	OSZTÓSZÁM 3	
Vizsgapont	16	

I. Rövid választ igénylő feladatok

1. Az ókori Hellász (Elemenként 0,5 pont, összesen 4 pont.)

- a) népgyűlés
- b) két király
- c) vének tanácsa
- d) rabszolgák
- e) cserépszavazás
- f) népgyűlés
- g) esküdtbírótság
- h) sztratégosz

2. Az oszmán-török társadalom (Elemenként 1 pont, összesen 4 pont.)

- a) janicsár
- b)

1. a szultáni hatalomnak nem voltak ellensúlyai, amelyek Nyugat-Európában léteztek (pl. rendek, erős városi polgárság, nemesség)

2. az egyház és állam nem váltak szét egymástól, mint Nyugat-Európában
(Minden olyan tartalmilag helyes válasz elfogadható, amely Nyugat-Európával tesz összehasonlítást. A megoldások sorrendje tetszőleges.)

- c) 2.

3. Középkori magyar jogalkotás (Elemenként 0,5 pont, összesen 5 pont.)

Törvényrészlet	Uralkodó	Uralkodás kezdő éve
a)	II. András (II. Endre)	1205
b)	I. / Szent István	997/1000/1001
c)	I. / Nagy Lajos	1342
d)	I. / Szent László	1077
e)	Károly Róbert (I. Károly)	1301/1308/1309/1310

4. Felvilágosodás (Elemenként 0,5 pont, összesen 4 pont.)

- a)

Állítás	Igaz	Hamis
A)		X
B)		X
C)		X
D)	X	

- b) **Állam neve:** (Amerikai) Egyesült Államok vagy USA (Amerika nem fogadható el.)
Év: 1776

- c) népszuverenitás vagy népfelség elve
- d) ratio vagy ráció vagy racionalizmus

5. Újkori magyar történelem (Összesen 4 pont.)

- a) Savoyai Jenő (Csak a helyesen leírt név fogadható el) (1 pont)

- b) 1699 (0,5 pont)

- c) A felsoroltak közül kettő:

a nemzetközi összefogás vagy a Szent Liga megalakulása vagy a pápa közbenjárása felhívása vagy az Oszmán Birodalom meggyengülése vagy a Habsburgok katonai fölénye vagy a

Habsburg-Bourbon konfliktus átmeneti felfüggesztése *(Minden hasonló tartalmú válasz elfogadható.)* (Elemenként 0,5 pont.)

d) I. Lipót (0,5 pont)

e) B) (1 pont)

6. Krími háború (Összesen 3 pont.)

a) Krím/Krím-félsziget (0,5 pont)

b) Viktória (királynő) és III. Napóleon *(A sorrend tetszőleges.)* (Elemenként 0,5 pont.)

c) Camillo Cavour (0,5 pont)

d) Ausztria nem lépett be a háborúba (Ausztria nem támogatta Oroszországot), holott Oroszország segítette levérni a magyar szabadságharcot *(Minden hasonló értelmű válasz elfogadható.)* *(A válasz csak akkor fogadható el, ha a vizsgázó rögzíti Ausztria magatartását és magyarázatot is ad.)* (1 pont)

7. A dualizmus kora (Elemenként 1 pont, összesen 4 pont.)

a) A folyószabályozás. *(Más, tartalmilag azonos válasz is elfogadható.)*

b) A vízi élővilág visszaszorulása vagy A belvíz (talajvíz) veszélyének növekedése. *(Más, helyes válasz is elfogadható.)*

c) Nőtt a megművelhető területek nagysága (aránya).

d) A vasútépítés.

8. Az első világháború (Elemenként 0,5 pont, összesen 2 pont.)

a) Németország / Német Császárság / Német Birodalom

b) Nagy-Britannia / Egyesült Királyság / Anglia

c) Franciaország / Francia Köztársaság

d) Nagy-Britannia / Egyesült Királyság / Anglia

9. A magyar gazdaság (Összesen 5 pont.)

a) 1. A) 2. B) 3. B) 4. A) (Elemenként 0,5 pont, összesen 2 pont.)

b) 1. (Magyar) Nemzeti Bank, népszövetségi kölcsön (Elemenként 0,5 pont, összesen 1 pont.)

2. Sikerült megfékezni az inflációt (pénzromlást). *(Más, tartalmilag azonos válasz is elfogadható.)* (1 pont)

3. Bethlen István (1 pont)

10. A Rákosi-korszak (Elemenként 1 pont, összesen 3 pont.)

a) A parasztok beszolgáltatás helyett elrejtették a terményt vagy A hatóságok igyekeztek nyomást gyakorolni a parasztra, hogy minél több terményt szolgáltatassanak be. *(Más, tartalmilag azonos válasz is elfogadható.)*

b) Az állam a piacinál alacsonyabb áron vette meg a beszolgáltatott terményeket vagy Az állam által fizetett összeg gyakran a termelési költségeket sem fedezte. *(Más, tartalmilag azonos válasz is elfogadható.)*

c) Arra, hogy belépjenek a téeszbe vagy Arra, hogy földjüket az államnak adják. *(Más, tartalmilag azonos válasz is elfogadható.)*

11. Jugoszlávia felbomlása (Elemenként 0,5 pont, összesen 2 pont.)

Állítás	Igaz	Hamis
a)	X	
b)		X
c)		X
d)		X

12. A magyar társadalom (Összesen 4 pont.)**a)** (Soronként 0,5 pont, összesen 1 pont.)

Állítás	A)	B)	C)	D)
1.	X			X
2.			X	

b) 1960-70-es évek. (1 pont)**c)****1.** a munkanélküliség megjelenése (növekedése) *vagy* a teljes foglalkoztatottság megszűnése *vagy* munkahelyek megszűnése (1 pont)**2.** a társadalom előregedése *vagy* a nyugdíjasok arányának növekedése (1 pont)*(Más, tartalmilag azonos válaszok is elfogadhatóak.)*

II. SZÖVEGES, KIFEJTENDŐ FELADATOK

13. Egyiptom társadalma és gazdasága (rövid)

Szempontok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladat-megértés	A vizsgázó az egyiptomi társadalom és gazdaság jellegzetességeit mutatja be, és a témára vonatkozó megállapításokat tesz. A válasz a források felhasználásával lényegi összefüggéseket tár fel (pl. az ókori egyiptomi társadalom erősen tagolt, hierarchikus volt, a földművelés sikeressége nagyban függött a Nílus áradásától).	0–4
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó ismeri a téma térbeli, kronológiai összefüggéseit, azokat beépíti válaszába. T Megemlíti, hogy az Óbirodalom kora a Kr.e. III. évezredre tehető, <i>vagy</i> Egyiptomot Kr. e. 3000 körül egyesítették, és hogy az egyiptomi civilizáció a Nílus folyó mentén alakult ki.	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket. T Szakszerűen használja a következő általános és konkrét történelmi fogalmakat: pl. folyamvölgyi civilizáció, öntözéses/árasztásos földművelés, fáraó, közrendű szabad, rabszolga, despotizmus.	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le azokból. T Rögzíti, hogy az egyiptomi társadalom élén a fáraó állt, és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. hatalma isteni jellegű volt, hatalma despotikus volt, hatalmas síremlékeket építettek számára, hittek a fáraó túlvilági életében). T Rögzíti, hogy az ókori Egyiptomban a termés a Nílus áradásától függött <i>vagy</i> a termés bősége az uralkodó helyzetét is befolyásolta <i>vagy</i> a folyó áradását tudósok, papok próbálták kiszámítani), és megállapítja az egyiptomi gazdálkodás folyamvölgyi (öntözéses, árasztásos) jellegét.	0–6 [nem adható: 1 és 4]
Eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó bemutatja az egyiptomi társadalom és gazdaság kialakulására ható tényezőket, és megvilágítja ezek sajátos szerepét. T Rögzíti az egyiptomi társadalom fontosabb rétegeit (pl. katonai és papi vezető réteg, írnokok, közrendű szabadok, rabszolgák) és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. rávilágít az egyiptomi társadalom erősen hierarchikus jellegére, a társadalom nagy részét közrendű szabadok alkották, az elit hatalmát a katonai erő és szaktudás jelentette). T Rögzíti, hogy az ókori egyiptomiak jellemzően földműveléssel, gabonatermeléssel foglalkoztak és megállapítja, hogy éghajlati okokból a termelés a Nílus folyó vidékére koncentráldott. T Rögzíti, hogy a gazdasági élet irányítását az állam látta el, és tesz egy erre vonatkozó megállapítást (pl. az öntözőrendszereket az állam tartotta fenn, az építkezéseket az uralkodó emberei irányították, a papság meghatározó szerepe a Nílus áradásainak előrejelzésében, a templomgazdaság újraelosztó szerepe).	0–8 [nem adható: 1 és 5]

Megszer- kesztettség, nyelv- helyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0–2
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		28
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		7

14. A reneszánsz**(hosszú)**

Szemponatok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladat- megértés	A vizsgázó a reneszánsz korstílus jellegzetességeit mutatja be. Ismerteti a reneszánsz kibontakozásának háttérét, ösztönző tényezőit. A válasz lényegre törően mutatja be a reneszánsz világkép jellemző vonásait. A vizsgázó a témára vonatkozó tényeket, összefüggéseket, adatokat helyesen alkalmazza.	0–8
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó ismeri a téma térbeli, kronológiai összefüggéseit, azokat beépíti válaszába. T Rögzíti, hogy a reneszánsz Itáliában született (Európa nyugati és középső részén hatott) és fénykora a XIV–XV/XVI. században volt.	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket. T Használja az általános történelmi fogalmakat: pl. művészet, korstílus, eszme. T Használja a téma szakkifejezéseit: pl. reneszánsz, humanizmus, művészetpártolás.	0–6 [nem adható: 1 és 4]
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a megadott forrásokban található információkat, és következtetéseket von le azokból. T Rögzíti a városi polgárság mentalitásának valamely jellemzőjét (pl. kritikus gondolkodás), és megállapítja miért a városokból indul útjára a reneszánsz (pl. szabad városi szellem, vállalkozói létforma). T Rögzíti, hogy a reneszánsz alkotás az építető / a támogató személy dicsőségét is hirdette <i>vagy</i> rögzíti a művészetpártolás (mecenatúra) kiemelkedő szerepét, és megállapítja ennek valamely tényezőjét (pl. a hírnév és dicsőség iránti vágy, a kor szokásává vált támogatni a művészeket, a városállamok közötti vetélkedés). T Rögzíti a festmény valamely meghatározó elemét (pl. mitológiai téma, az emberi test ábrázolása, a természet megjelenítése), és megállapítja, hogy az antikvitás újjáéledt a reneszánsz korstílusban (reneszánsz = újjászületés). T Rögzíti a reneszánsz építészet valamely jellemző elemét <i>vagy</i> rögzíti, hogy a reneszánsz építészet alkalmazza az antik elemeket (pl. kupola, oszlopsorok, az épületek vízszintes tagolása, díszítése) és megállapítja, hogy az építészetben a vallási célok mellett a világi szempontok is jelentőssé váltak (pl. paloták, kertek, közterek, kutak).	0–10 [nem adható: 1 és 6]

Eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M A vizsgázó bemutatja a reneszánsz kibontakozásában szerepet játszó tényezőket, és vázolja a reneszánsz világkép alapvető vonásait.</p> <p>T Rögzíti a reneszánsz kibontakozásában szerepet játszó tényezők valamelyikét (pl. a levantei kereskedelem nyitottá tette az itáliai városállamokat, a kereszties hadjáratok előmozdították a keleti tudományok és kultúra európai megjelenését, a középkori városfejlődés megteremtette a művészet céhes háttérét), és megállapítja, hogy a reneszánsz születésében a kialakuló és megerősödő polgárság játszotta a fő szerepet.</p> <p>T Megnevez a reneszánsz korstílus kiemelkedő tehetségű művészei és alkotói közül néhányat, és megállapítja, hogy tevékenységük mögött jelentős támogatók (előkelő családok, fejedelmek, uralkodók, pápa) álltak <i>vagy</i> a művészetpártolás (amely az antikvitásban is fontos volt) nagymértékben segítette a reneszánsz alkotókat <i>vagy</i> a fejlett céhes ipar tette az alkotók számára lehetővé a szükséges alapanyagok (festék, márvány) előteremtését.</p> <p>T Rögzíti, hogy a reneszánsz eltávolodott a középkori, túlvilágra tekintő világszemlélettől, és megállapítja, hogy a reneszánsz az e világi életre összpontosított <i>vagy</i> a földi boldogságra törekedett <i>vagy</i> az embert dicsőítette <i>vagy</i> hogy az embert középpontba állító világszemléletét humanizmusnak nevezzük.</p> <p>T Rögzíti, hogy a kor művészei és a művészet támogatói azonosultak az antik embereszménnyel (sokoldalúan képzett művelt ember, polihisztor) és megállapítja, hogy ez hozzájárult a tudományos ismeretek, a középkori világkép átalakulásához (a tapasztalás szerepe nő, a hit és a tudás viszonyának változása).</p> <p>T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését.</p>	0–12 [nem adható: 1 és 7]
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	<p>A vizsgázó fogalmazása mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek.</p> <p>Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja.</p> <p>A vizsgázó megállapításai árnyalt elemző-készségről tanúskodnak.</p> <p>A szöveg nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat.</p>	0–8
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		48
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		16

15. Jakobinus diktatúra
(rövid)

Szempontok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladat-megértés	<p>A vizsgázó a jakobinus diktatúra jellegzetességeit mutatja be, és a témára vonatkozó megállapításokat tesz.</p> <p>A válasz a források felhasználásával lényegi összefüggéseket tár fel (pl. a diktatúra a társadalom nagy részét ellenségként kezelte, a jakobinusok intézkedései ellenállást váltottak ki).</p>	0–4

Tájékozódás térben és időben	<p>M A vizsgázó ismeri a téma térbeli, kronológiai összefüggéseit, azokat beépíti válaszába.</p> <p>T Megemlíti, hogy a jakobinusok 1793–1794 között voltak hatalmon Franciaországban <i>vagy</i> a jakobinus diktatúra 1794-ben bukott meg.</p>	<p>0–4 [nem adható: 1 és 3]</p>
Szaknyelv alkalmazása	<p>M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket.</p> <p>T Szakszerűen használja a következő általános és konkrét történelmi fogalmakat: pl. diktatúra, törvény, terror, forradalom, jakobinus.</p>	<p>0–4 [nem adható: 1 és 3]</p>
Források használata	<p>M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le azokból.</p> <p>T Rögzíti a gyanúsakról szóló törvény valamely elemét (pl. kik ellen irányult, rögzíti, a gyanú elég volt a bebörtönzéshez, a bíróságok a korábban felmentetteket is börtönbe zárhatták), és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. a törvény a politikai leszámolást célozta, a törvény a terror eszköze volt, a törvény a társadalom széles csoportjait sújtotta, a jogszabály önkényes és diktatórikus volt).</p> <p>T Rögzíti a jakobinus alkotmány valamely elemét (pl. biztosítja az alapvető szabadságjogokat, tiltja az önkényeskedést, elismeri a népszuverenitást) és megállapítja, hogy a gyakorlat éles ellentétben állt az alkotmányban leírt elvekkel <i>vagy</i> hogy az alkotmány sohasem lépett életbe.</p>	<p>0–6 [nem adható: 1 és 4]</p>
Eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M A vizsgázó bemutatja a jakobinus uralom kialakulására ható tényezőket, és megvilágítja a diktatúra jellegét.</p> <p>T Rögzíti, hogy a jakobinus hatalomátvétel puccsal történt <i>vagy</i> a jakobinusok a mérsékelt erők (girondiak) letartóztatásával kerültek hatalomra <i>vagy</i> a jakobinusok a radikális utcai tömegekre támaszkodva szereztek meg a hatalmat, és megállapítja a jakobinus uralom kialakulásában szerepet játszó tényezők valamelyikét (pl. a girondi köztársaság nehézségei, a kedvezőtlen külpolitikai / katonai helyzet, a forradalom egyes csoportjainak ellentétei).</p> <p>T Rögzíti a diktatúra valamely meghatározó vonását (pl. terror és kivégzések, forradalmi vésztörvénytörvények létrehozása, a kereszténység helyett új vallás bevezetése, Robespierre meghatározó szerepe) és megállapítja az intézkedések valamely jellemző hatását (pl. a diktatúra megriasztotta a közvéleményt, felőrölte a jakobinusok társadalmi bázisát, kiéleződtek a jakobinus táboron belüli ellentétek).</p> <p>T Rögzíti a jakobinusok valamely más jellemző intézkedését (pl. ármaximálás, földosztás, Legfőbb Lény kultusza, hadsereg újjászervezése), és tesz egy ezzel kapcsolatos megállapítást (pl. a radikális jakobinusok álltak a döntések mögött, az intézkedések célja a tömegbázis és a hatalom megtartása volt).</p>	<p>0–8 [nem adható: 1 és 5]</p>
Megszerkesztettség, nyelv-helyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0–2
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		28
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		7

16. A sztálini gazdaságpolitika**(hosszú)**

Szemponatok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladat-megértés	<p>A vizsgázó alapvetően az 1930-as évek sztálini gazdaságpolitikáját mutatja be.</p> <p>Ismerteti a sztálini gazdaságpolitika legfontosabb intézkedéseit.</p> <p>Bemutatja a sztálini gazdaságpolitika legjellemzőbb eszközeit, céljait és hatásait.</p> <p>A vizsgázó válaszában felhasználja, értelmezi a forrásokat, azokból lényeges megállapításokat, következtetéseket fogalmaz meg.</p>	0–8
Tájékozódás térben és időben	<p>M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi.</p> <p>T Rögzíti, hogy az 1930-as évek a sztálini diktatúra időszakára esnek, és utal a téma valamely térbeli jellemzőjére (pl. új ipari körzetek létrejötte, városiasodás, a Szovjetunió hatalmi helyzetének erősödése).</p>	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Szaknyelv alkalmazása	<p>M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket.</p> <p>T Használja az általános történelmi fogalmakat: pl. iparosítás, termelés, mezőgazdaság.</p> <p>T Használja a téma szakkifejezéseit: pl. tervgazdálkodás, kollektivizálás, diktatúra.</p>	0–6 [nem adható: 1 és 4]
Források használata	<p>M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük.</p> <p>T Rögzíti, hogy a hatalom fellépett a kulákok (gazdag parasztok) ellen, és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. a kulákokat munkatáborokba vitték, a kuláktalanítás a kollektivizálást ellenző minden parasztot érintett, kulákok elleni fellépés hozzájárult a mezőgazdasági termelés visszaeséséhez).</p> <p>T Rögzíti, hogy Ukrajnában éhínség pusztított, és tesz egy megállapítást ezzel kapcsolatban a forrás alapján (pl. a propaganda a kulákok elleni harc részeként igyekezett ezt feltüntetni) <i>vagy</i> megállapítja fő okát (pl. a termékeny területen jelentkező éhínséget a sztálini gazdaságpolitika idézte elő, az ukrán parasztokat terményeik beszolgáltatására kötelezték) <i>vagy</i> megállapítja, hogy a gazdasági intézkedések politikai célt szolgáltak (Ukrajna etnikai viszonyainak átalakítása / az ukrán önállósági törekvések megtörése).</p> <p>T Rögzíti a plakát mondanivalójának egy lényegi elemét (pl. a propaganda nagy jelentőséget tulajdonított a nyersvastermelésben / bányászatban / kohászatban elért eredményeknek, a vezetés a nehézipari termelés fokozására törekedett), és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. a propaganda a gazdasági termelést ideológiai célokkal kapcsolta össze, a nehézipar fejlesztését a szocialista rendszer alapjának tekintették, a nehézipar fejlesztése katonai célokat is szolgált).</p> <p>T Rögzíti az ipari termelés változásának egy fontos jellemzőjét a grafikon alapján (pl. 1928 és 1937 között majdnem ötszörösére nőtt az össztermelés, az 1930-as évek elejétől felgyorsult a termelés növekedése), és tesz egy megállapítást a fogyasztási javak és a termelési eszközök előállításának egymáshoz viszonyított növekedésével kapcsolatban (pl. a gazdaságpolitika a termelési eszközök előállítását fontosabbnak tekintette, az életszínvonal emelése kevésbé fontos szempontnak számított).</p>	0–10 [nem adható: 1 és 6]

Eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M A vizsgázó bemutatja a sztálini gazdaságpolitika legfontosabb intézkedéseit, és rávilágít jellemző hatásaira, következményeire.</p> <p>T Rögzíti, hogy az 1930-as évekre Sztálin egyszemélyi diktatúrát épített ki, és megnevez egyet a gazdaság átalakítását meghatározó célok, illetve szempontok közül (pl. a bolsevik ideológia érvényesítése, a Szovjetunió felzárkóztatása a nyugati államokhoz, a Szovjetunió katonai erejének növelése, a munkásság számának növelése).</p> <p>T Rögzíti, hogy a termelés a tervgazdálkodás keretei közt folyt, és megmagyarázza a tervgazdálkodás fogalmát (a termelés mutatóit három-, illetve ötéves időszakokra központilag határozták meg) <i>vagy</i> megnevezi egy lényeges összetevőjét (pl. a tervgazdálkodást az államosítás tette lehetővé, a termelés nem a kereslethez igazodott, a mennyiség előtérbe került a minőséghez képest, a valójában teljesíthetetlen előírások az adatok meghamisítását vonták maguk után).</p> <p>T Rögzíti, hogy a mezőgazdaságban kollektivizálásra (kolhozosításra, szovhozosításra) került sor, és megmagyarázza mit jelentett ez (a termőföld és a termelőeszközök állami tulajdonba vétele) <i>vagy</i> megállapítja, hogy az átalakítás a termelés visszaeséséhez vezetett.</p> <p>T Rögzíti, hogy erőltetett iparosításra került sor, és megnevezi ennek lényeges összetevőjét (pl. elsősorban a nehézipart fejlesztették, a mezőgazdaságtól vontak el tőkét és munkaerőt, a Szovjetunió több fontos nyersanyag kitermelése terén önálló lett, a termelés fokozásának eszközei voltak a sztahanovista munkaversenyek).</p> <p>T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését.</p>	0–12 [nem adható: 1 és 7]
Megszerkesztettség, nyelv-helyesség	<p>A vizsgázó fogalmazása mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek.</p> <p>Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja.</p> <p>A vizsgázó megállapításai árnyalt elemző-készségről tanúskodnak.</p> <p>A szöveg nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat.</p>	0–8
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		48
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		16

17. Hunyadi Mátyás nyugati hódításai**(rövid)**

Szemponatok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladat-megértés	<p>A vizsgázó alapvetően Mátyás nyugati irányú külpolitikáját mutatja be.</p> <p>A válasz a források felhasználásával lényegi összefüggéseket tár fel (pl. a csehországi hadjárat háttérében álló hatalmi célok).</p>	0–4
Tájékozódás térben és időben	<p>M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi.</p> <p>T Rögzíti Mátyás uralkodásának évszámait (1458–1490), és megnevezi a hódítások fő célpontjait (cseh és osztrák területek).</p>	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Szaknyelv alkalmazása	<p>M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket.</p> <p>T Szakszerűen használja a következő általános és konkrét történelmi fogalmakat: pl. hadjárat, hódítás, király, császár, pápa, husziták.</p>	0–4 [nem adható: 1 és 3]

Források használata	<p>M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük.</p> <p>T Rögzíti, hogy Mátyás hadjáratai során (nagyreszt) cseh és osztrák (Habsburg) területeket hódított meg, és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. jelentősen növelte birodalmát, ezt a törökökkel szembeni defenzív politikája tette lehetővé).</p> <p>T Rögzíti, hogy Mátyás háborút indított Csehország (Podjebrád György) ellen, és tesz egy ezzel kapcsolatos lényegi megállapítást a háború megindításával kapcsolatban a szöveges forrás alapján (pl. a hadjáratra a pápa és a német-római császár felkérésére / támogatásával került sor, a hadjárat kinyilatkoztatott célja a huszitizmus visszaszorítása volt) <i>vagy</i> tesz egy forráskritikai megállapítást (pl. Mátyás / Bonfini igyekezett elfedni a háború megindítása mögött húzódó hatalmi célokat).</p>	0–6 [nem adható: 1 és 4]
Eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M A vizsgázó ismerteti Mátyás nyugati háborúit, és rávilágít azok külpolitikai hátterére.</p> <p>T Rögzíti, hogy Mátyás a cseh királyi cím megszerzésére törekedett, és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. a cseh királyi címet végül megosztva viselték Ulászlóval, a Cseh Királyság katolikus rendjei támogatták, korszerűbb hadseregével sikeresen harcolt a túlerővel szemben).</p> <p>T Rögzíti, hogy Mátyás háborút vívott III. Frigyessel (és I. Miksával), és tesz egy megállapítást ennek politikai hátterével kapcsolatban (pl. Mátyás a választófejedelmi / császári cím megszerzésére törekedett, III. Frigyes nem ismerte el Mátyást cseh királynak).</p> <p>T Rögzíti Mátyás hadjáratainak valamely fontos eredményét (pl. meghódította Morvaországot és Sziléziát, elfoglalta Bécset), és tesz egy megállapítást ennek belpolitika hátterére vonatkozóan (pl. Mátyás erős királyi hatalmat épített ki, jelentős bevételekkel rendelkezett, dinasztialapításra törekedett).</p>	0–8 [nem adható: 1 és 5]
Megszerkesztettség, nyelv-helyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0–2
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		28
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		7

18. Zrínyi Miklós**(hosszú)**

Szemponatok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladat-megértés	A vizsgázó alapvetően Zrínyi Miklós pályafutását mutatja be. Ismerteti Zrínyi hadjáratait. Bemutatja Zrínyi politikai és katonai elképzeléseit. A vizsgázó válaszában felhasználja, értelmezi a forrásokat, azokból lényeges megállapításokat, következtetéseket fogalmaz meg.	0–8
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti, hogy Zrínyi téli hadjáratára 1664-ben került sor, és említi Zrínyi hadműveleteinek fontosabb térbeli elemeit <i>vagy</i> utal a három részre szakadt Magyarországra <i>vagy</i> említi, hogy ebben az időszakban I. Lipót uralkodott Magyarországon.	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket. T Használja az általános történelmi fogalmakat: pl. hadjárat, ostrom, utánpótlás, uralkodó. T Használja a téma szakkifejezéseit: pl. állandó hadsereg, hódoltság.	0–6 [nem adható: 1 és 4]
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzíti a harmincéves háború lezárulása utáni magyarországi politikai légkör egy jellemző vonását a forrás alapján (pl. a korábban udvarhű főurak is csalódtak a dinasztiában, csalódást keltett, hogy a Habsburgok nem tettek lépéseket a törökök kiűzésére, sokan az erdélyi fejedelemtől várták a törökellenes harc megkezdését), és megállapítja, hogy Zrínyi tevékenységét is ez a tapasztalat határozta meg. T Rögzíti, hogyan vélekedett Zrínyi Mátyás királyról (pl. elsősorban katonai érdemeit dicsérte, erőskezű uralkodónak tartotta), és tesz egy megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. példaként állította Mátyást kortársai elé, ezzel kívánta lelkesíteni őket a törökellenes küzdelemben, ez összhangban állt az önálló nemzeti királyság megteremtésével kapcsolatos elképzeléseivel). T Rögzíti, hogyan vélekedett Zrínyi az Oszmán Birodalom központi területeire vezetendő hadjáratról (pl. hibának tartotta, hogy korábban nem került erre sor, szükségesnek tartotta a jövőre nézve), és megállapítja, hogy célja a törökök végleges kiűzése volt. T Rögzíti, hogy Zrínyi önálló nemzeti hadsereg felállítására tett javaslatot, és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. ezt állandó hadsereggé képzelte el, úgy gondolta, a magyaroknak saját erejükre támaszkodva kell megszabadulniuk a török uralomtól, utal a hadsereg tervezett felépítésére).	0–10 [nem adható: 1 és 6]

Eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M A vizsgázó bemutatja Zrínyi katonai tevékenységét, és rávilágít annak eredményeire, következményeire.</p> <p>T Rögzít egy lényeges tény Zrínyi személyével kapcsolatban (pl. családja rekatolizált, horvát bán volt, költő is volt, az uralkodó nem jelölte nádornak), és megmagyarázza annak jelentőségét (pl. udvarhű nevelést kapott, horvát bánként is érdekelt volt a török elleni küzdelemben, a „Szigeti veszedelem” című művével is a török elleni harcra lelkesített, az udvar nem támogatta törökellenes elképzeléseit).</p> <p>T Rögzíti Zrínyi a téli hadjáratának egy fontos eredményét (pl. mélyen betört a hódoltság területére, felégette az eszéki hidat), és tesz egy lényegi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. hadjárata előtti évben a törökök újabb magyar várakat foglaltak el, ezzel elvágták a törökök utánpótlását).</p> <p>T Rögzíti az 1664-es év valamely további jelentős hadi eseményét (pl. Zrínyi megpróbálta bevenni Kanizsa várát, a császári sereg Szentgotthárdnál győzelmet aratott a törökök felett) és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. Zrínyi a császári seregtől nem kapott támogatást, a bécsi udvar nem használta ki a szentgotthárdi győzelmet).</p> <p>T Rögzíti, hogy Zrínyi vadászbalesetben halt meg, és megállapítja, hogy a halálát övező gyanakvás is hozzájárult a Habsburgok és a magyar rendek ellentéteinek kiéleződéséhez.</p> <p>T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését.</p>	0–12 [nem adható: 1 és 7]
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	<p>A vizsgázó fogalmazása mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek.</p> <p>Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja.</p> <p>A vizsgázó megállapításai árnyalt elemző-készségről tanúskodnak.</p> <p>A szöveg nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat.</p>	0–8
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		48
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		16

19. A jobbágykérdés a reformkorban (rövid)

Szemponatok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladatmegértés	<p>A vizsgázó alapvetően a reformellenzéknek a jobbágykérdéshez való viszonyulását mutatja be.</p> <p>A válasz a források felhasználásával lényegi összefüggéseket tár fel (pl. a jobbágykérdés és a polgári átalakulás kérdésének összefüggése).</p>	0–4
Tájékozódás térben és időben	<p>M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi.</p> <p>T Rögzíti a reformkor időbeli határait (1825/1830/1832–1848), és a jobbágykérdést a korabeli Magyarország politikai életének alapvető kérdéseként mutatja be <i>vagy</i> rögzíti, hogy Magyarország a Habsburg Birodalom része.</p>	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Szaknyelv alkalmazása	<p>M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket.</p> <p>T Szakszerűen használja a következő általános és konkrét történelmi fogalmakat: pl. polgári átalakulás, örökváltság, érdekegyesítés, jobbágy, törvény.</p>	0–4 [nem adható: 1 és 3]

Források használata	<p>M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük.</p> <p>T Rögzíti, hogy Kölcsey engedményeket kívánt adni a jobbágyoknak, és megállapítja, mivel érvelt javaslata mellett (a jobbágyok támogatásának megnyerése <i>vagy</i> a jobbágyfelkeléstől való félelem)</p> <p>T Rögzíti, hogy Wesselényi szorgalmazta a jobbágyok felszabadítását, és megállapítja, hogy ezzel az érdekegyesítés megteremtése (a polgári nemzet létrehozása) volt a célja.</p>	0–6 [nem adható: 1 és 4]
Eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M A vizsgázó bemutatja hogyan viszonyult a reformellenzék a jobbágykérdéshez, és rávilágít a kérdés jelentőségére.</p> <p>T Rögzíti, hogy a jobbágykérdés a reformkori politikai élet egyik fő kérdése volt, és megállapítja, hogy megoldásával a reformellenzék célja a polgári átalakulás elősegítése (a feudális viszonyok felszámolása) volt.</p> <p>T Rögzíti, hogy a reformkorban az országgyűlés törvénybe iktatta az önkéntes örökváltságot, és megmagyarázza az örökváltság fogalmát <i>vagy</i> megállapítja, hogy kevés jobbágy szabadulhatott fel ennek eredményeképpen.</p> <p>T Rögzíti, hogy a reformkor végén Kossuth Lajos kezdeményezésére megfogalmazták a kötelező örökváltság követelését is, és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. a követelés megjelent az Ellenzéki Nyilatkozatban is, törvénybe iktatására a reformkorban nem került sor, felvetette a földbirtokosok kárpótlásának kérdését).</p>	0–8 [nem adható: 1 és 5]
Megszerkesztettség, nyelv-helyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0–2
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		28
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		7

20. A bécsi Udvar magyarországi politikája (hosszú)

Szempontok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladat-megértés	<p>A vizsgázó a bécsi Udvar Magyarországgal kapcsolatos céljait mutatja be, válaszában kitér a Habsburg hatalom jellegének meghatározó vonásaira.</p> <p>Ismerteti a Habsburg uralkodók intézkedéseit befolyásoló tényezőket.</p> <p>A válasz lényegre törően mutatja be a legfontosabb politikai és gazdasági célkitűzéseket, törekvéseket, rávilágít azok szerepére, főbb hatásaira.</p> <p>A vizsgázó a témára vonatkozó tényeket, összefüggéseket, adatokat helyesen alkalmazza.</p>	0–8
Tájékozódás térben és időben	<p>M A vizsgázó ismeri a téma térbeli, kronológiai, összefüggéseit, azokat beépíti válaszába.</p> <p>T Rögzíti, hogy Magyarország része volt a Habsburg Birodalomnak, és megemlíti legalább kettő, a témára vonatkozó kronológiai tény (pl. szatmári béke megkötése: 1711, Mária Terézia uralkodása: 1740–80, II. József uralkodása: 1780–90, az 1767-es urbárium, az 1777-es oktatási rendelet éve).</p>	0–4 [nem adható: 1 és 3]

Szaknyelv alkalmazása	<p>M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket.</p> <p>T Használja az általános történelmi fogalmakat: pl. törvény, rendelet, birodalom, kormányzat.</p> <p>T Használja a téma szakkifejezéseit: pl. rendi országgyűlés, felvilágosult abszolútizmus, kettős vámrendszer.</p>	<p>0–6 [nem adható: 1 és 4]</p>
Források használata	<p>M A vizsgázó beépíti válaszába a megadott forrásokban található információkat, és következtetéseket von le azokból.</p> <p>T Rögzíti, hogy III. Károly jóindulattal kívánta kormányozni Magyarországot, és megállapítja ennek valamely okát, tényezőjét (pl. a Rákóczi szabadságharc ekkor zárult egy kompromisszumos békével, a Habsburgok nyugati háborúja békés hátszínre került, Bécs az oszmánok kiűzése után konszolidációra törekedett).</p> <p>T Rögzíti, hogy Mária Terézia 1741-ben a magyar rendekhez fordult segítségért, és megállapítja ennek valamely okát (pl. a Poroszországgal vívott örökösödési háborúban szüksége volt a magyarok katonai támogatására, a magyar rendek 1722/23-ban ígéretet tettek az együttműködésre).</p> <p>T Rögzíti Kaunitz előterjesztésének valamely meghatározó elemét (pl. türelmes politikát kell Magyarországon folytatni, az országgyűlések összehívását mellőznie kell az uralkodónak, a magyar rendi alkotmányt tiszteletben kell tartani, törekedni kell a magyar nemesség megadóztatására), és tesz egy ezzel kapcsolatos megállapítást (pl. ezek az elvek a felvilágosult abszolútizmus gyakorlatát jelentették, a magyar nemesség megadóztatása nem sikerült).</p> <p>T Rögzíti II. József céljainak valamely jellegzetes vonását (pl. az uralkodó szerint Magyarország modernizálására van szükség, az uralkodó Magyarország boldogulását tartotta szem előtt, a reformokat a rendek megkérdése nélkül kívánta végrehajtani), és tesz egy erre vonatkozó megállapítást (pl. a felvilágosodás szellemében kívánt uralkodni, „felülről”, abszolutisztikus módon kívánta a modernizációt végrehajtani, elvei és uralkodási gyakorlata között éles ellentmondás tapasztalható).</p>	<p>0–10 [nem adható: 1 és 6]</p>

Eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M A vizsgázó bemutatja a bécsi Udvar magyarországi politikájának alapvető céljait és jellegét, rávilágít a döntéseket, intézkedéseket befolyásoló tényezőkre.</p> <p>T Rögzíti, hogy 1711 után a Habsburg politika Magyarország megnyerésére törekedett, és megállapítja ennek valamely okát, tényezőjét (pl. szükségük volt arra, hogy a magyarok elismerjék a nőági örökösödést, a külpolitikai helyzet – spanyol örökösödési háború, a török támadás veszélye – megkívánta a belpolitikai konszolidációt, a Habsburg Birodalom gazdasági érdekei megkívánták az együttműködést Magyarországgal).</p> <p>T Rögzíti, hogy a bécsi Udvar magyarországi politikája egy egységes, centralizált birodalom megteremtésének majd modernizációjának részét képezte (pl. központi hivatalok, a bécsi kormányzat befolyásának növekedése), és tesz egy erre vonatkozó megállapítást (pl. a Habsburg Birodalom európai hatalma lehetővé tette a centralizációt, a modernizációhoz szükség volt a magyar rendek megnyerésére, a rendeleti kormányzás és a modernizációs törekvések gyakran váltottak ki felháborodást Magyarországon).</p> <p>T Rögzíti, hogy Mária Terézia trónját a magyarok segítségével szilárdította meg vagy Mária Terézia és II. József átfogó reformokra törekedtek, és tesz egy erre vonatkozó megállapítást (pl. a támogatásért cserébe Bécs elismerte a magyar rendek adómentességét, a reformokat a magyar rendi országgyűlés összehívása nélkül / rendeleti úton kívánták megvalósítani, a reformok csak részben voltak sikeresek).</p> <p>T Rögzít Mária Terézia és II. József legjellemzőbb intézkedései közül néhányat (pl. kettős vámhatár, a jobbágy-földesúr viszony szabályozása, oktatási rendelet, türelmi rendelet), és megállapítja, hogy az uralkodási gyakorlatot egyszerre jellemezték a felvilágosult elvek és az abszolutisztikus gyakorlat.</p> <p>T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését.</p>	0–12 [nem adható: 1 és 7]
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	<p>A vizsgázó fogalmazása mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek.</p> <p>Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja.</p> <p>A vizsgázó megállapításai árnyalt elemző-készségről tanúskodnak.</p> <p>A szöveg nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat.</p>	0–8
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		48
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		16

21. A világválság magyarországi hatásai**(rövid)**

Szempontok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladatmegértés	<p>A vizsgázó alapvetően a nagy gazdasági világválságnak a magyar gazdaságra gyakorolt hatásait mutatja be.</p> <p>A válasz a források felhasználásával lényegi összefüggéseket tár fel (pl. a válság hatásai és a kormányzati intézkedések közötti összefüggés).</p>	0–4

Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi. T Rögzíti, hogy a nagy gazdasági világválság 1929-ben kezdődött, és a magyarországi válságot az egész világon jelentkező válság részeként mutatja be <i>vagy</i> említi, hogy ez az ún. Horthy-korszak időszaka Magyarországon.	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket. T Szakszerűen használja a következő általános és konkrét történelmi fogalmakat: pl. válság, mezőgazdaság, ipar, túltermelés.	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a forrásokban található információkat, és következtetéseket von le belőlük. T Rögzíti, hogy a kormányzat támogatást nyújtott a mezőgazdasági termelőknek <i>vagy</i> a kormány bevezette a bolettarendszert, és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. az intézkedésre a gabonaárak jelentős zuhanása miatt került sor, az intézkedés csak részleges segítséget jelentett a termelőknek, a támogatás mértéke 1931-ig nőtt, utána csökkent). T Konkrét példákat említ a táblázat alapján arra, milyen hatást gyakorolt a válság az iparra (pl. az élelmiszeriparban és a gépgyártásban jelentős visszaesés történt, a textilipar és villamosenergia-termelés a válság alatt is tovább növekedett, a vegyipar addigi fejlődése megállt), és tesz egy érdemi megállapítást ezzel kapcsolatban (pl. az egyes iparágakat különböző mértékben érintette a válság, az iparban nem volt olyan általános visszaesés, mint a mezőgazdaságban, az alulfejlett iparágakat kevésbé érintette a válság, az exportra termelő iparágak estek jelentősen vissza).	0–6 [nem adható: 1 és 4]
Eseményeket alakító tényezők feltárása	M A vizsgázó bemutatja a válságnak a magyar gazdaságra gyakorolt hatását, és ismerteti okait vagy következményeit, illetve a kormány egyes válságkezelő lépéseit. T Rögzíti, hogy a válság a leginkább a mezőgazdaságot sújtotta, és megnevezi az agrárválság valamely fontos összetevőjét (pl. túltermelés, az agrárróló kinyílása, a parasztok eladósodása) <i>vagy</i> említi egy ezzel kapcsolatos (a forrásban nem szereplő) kormányzati intézkedést (pl. védővámok bevezetése, állami gabonavásárlás, külső piacok biztosítása). T Rögzíti, hogy pénzügyi válság is kialakult, és megemlíti egyet a kormány ezzel kapcsolatos intézkedései közül (pl. bankzárlat elrendelése, kötött devizagazdálkodás bevezetése) <i>vagy</i> rögzíti, hogy az állami bevételek jelentősen zuhantak, és megállapítja, hogy a kormányzat ezért takarékosági intézkedéseket léptetett életbe. T Rögzíti, hogy a magyar gazdaság helyzete összefüggött a világgazdasági helyzettel, és alátámasztja ezt egy példával (pl. a külkereskedelmi lehetőségek beszűkültek, visszaesett a külföldi tőke beáramlása) <i>vagy</i> megállapítja, hogy a válság Magyarországon is évekig elhúzódott.	0–8 [nem adható: 1 és 5]
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.	0–2
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		28
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		7

22. A Kádár-korszak		(hosszú)
Szempontok	Műveletek, tartalmak	Pont
Feladat-megértés	A vizsgázó a Kádár-korszak társadalom- és kultúrpolitikájának jellegzetességeit mutatja be. Ismerteti a kádári hatalom társadalmpolitikai döntéseit befolyásoló tényezőket, válaszában elemzi ezek okait, hátterét. A válasz lényegre törően mutatja be az állampárt kultúrpolitikai céljait, törekvéseit, vázolja a magyar társadalom ehhez való viszonyát. A vizsgázó a témára vonatkozó tényeket, összefüggéseket, adatokat helyesen alkalmazza.	0–8
Tájékozódás térben és időben	M A vizsgázó ismeri a téma térbeli, kronológiai összefüggéseit, azokat beépíti válaszába. T Rögzíti, hogy Magyarország a Szovjetunió érdekszférájába tartozott <i>vagy</i> szovjet megszállás alatt volt, és a Kádár-korszak az 1956–1989 közötti időszakot jelentette <i>vagy</i> a 60-as évek közepétől szokás a „puha diktatúra” korszakáról beszélni.	0–4 [nem adható: 1 és 3]
Szaknyelv alkalmazása	M A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket. T Használja az általános történelmi fogalmakat: pl. társadalom, párt, kultúra, megegyezés. T Használja a téma szakkifejezéseit: pl. társadalom- és kultúrpolitika, MSZMP, ideológia, szocializmus.	0–6 [nem adható: 1 és 4]
Források használata	M A vizsgázó beépíti válaszába a megadott forrásokban található információkat, és következtetéseket von le azokból. T Rögzíti, hogy Kádár 1962 után törekedett a magyar társadalommal való megegyezésre, és megállapítja, hogy szakított a Rákosi-féle kommunista szemlélettel („aki nincs velünk, az ellenünk” helyett „aki nincs ellenünk, az velünk van”) <i>vagy</i> a konszolidációt nemzeti ügynek állította be. T Rögzíti, hogy a Kádár-rendszer elvárta az értelmiségtől, a kultúra fő szereplőitől a hatalom támogatását, és megállapítja, hogy a kommunista állampárt határozta meg a hazai kultúra, kultúrpolitika alapelveit. T Rögzíti, hogy a kommunista hatalom eltérő módon viszonyult a hazai kulturális, művészeti alkotásokhoz, tevékenységekhez (3T-elve: tilt, tűr, támogat), és megállapítja ennek valamely okát (pl. a társadalom megosztásának szándéka, a közvélemény és az alkotók megnyerése engedményekkel, a hatalomnak nem tetsző nézetek elhallgattatása, az ún. szocialista életforma terjesztésének szándéka). T Rögzíti, hogy a magyar társadalom nagy része távol tartotta magát a politikától, és megállapítja ennek valamely okát (pl. a kádári hatalom elfogadtatta magát a közvéleménnyel, a társadalom beletörődött abba, hogy a kommunista rendszer nem kerülhető el, a Kádárék által nyújtott gazdasági előnyök fontosak lettek).	0–10 [nem adható: 1 és 6]

Eseményeket alakító tényezők feltárása	<p>M A vizsgázó bemutatja a kádári társadalom-és kultúrpolitikát alakító intézkedések okait, hátterét, vázolja azok legfontosabb hatásai, következményeit.</p> <p>T Rögzíti, hogy Kádár János és az állampárt célja a magyar társadalom és a közvélemény megnyerése volt, és megállapítja ennek valamely okát, vagy eszközét (pl. Kádár igyekezett feledtetni 1956-ot és annak leverésében betöltött szerepét, Kádár igyekezett a nyugati hatalmakkal is elfogadtatni hatalmát, a hatalom engedményeket tett a lakosságnak, a hatalom több ízben amnesztiát adott 1963-ig).</p> <p>T Rögzíti, hogy a társadalom- és kultúrpolitika alakításában a Kádár-rendszer a kommunista, szocialista ideológiát kívánta érvényesíteni, és megállapítja ennek valamely okát, tényezőjét (pl. a Szovjetunió befolyása, az MSZMP egyedüli uralma, az iskolai oktatás/kulturális élet világnézeti befolyásolása).</p> <p>T Rögzíti, hogy a kommunista állampárt a lakosságot távol kívánta tartani a politikától, és megállapítja ennek valamely eszközét, elemét (pl. jóléti politika: alacsonyan tartott élelmiszer- és energiaárak, a teljes foglalkoztatottság illúziója, az ellenzék megfélemlítése, megfigyelése).</p> <p>T Rögzíti, hogy a „kádári alku” (a hatalom kiegyezése a társadalommal) a magyar társadalomra eltérő hatásokkal és következményekkel járt, és megállapít egyet ezek közül (pl. a hatalomnak való önalávetés / megfelelés az előnyök és kiváltságok elérése érdekében, a hatalommal történő konfrontáció kerülése, a privátszféra felértékelődése, befelé forduló / önpusztító életmód, alternatív lázadási / ellenzéki magatartásformák kialakítása).</p> <p>T Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését.</p>	0–12 [nem adható: 1 és 7]
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	<p>A vizsgázó fogalmazása mondatokból áll, a mondatok világosak és egyértelműek.</p> <p>Az elemzés szerkesztett szöveg, a tartalom logikus kifejtését szolgálja.</p> <p>A vizsgázó megállapításai árnyalt elemző-készségről tanúskodnak.</p> <p>A szöveg nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat.</p>	0–8
A FELADATBAN ELÉRHETŐ ÖSSZPONTSZÁM		48
ELÉRHETŐ VIZSGAPONTSZÁM		16

A feladatlapon szereplő források (pl. szöveg, kép, táblázat, grafikon) lelohelyei:

2. feladat

1. kép: mek.niif.hu; 2. kép: mek.niif.hu; 3. kép: sdt.sulinet.hu

5. feladat

A törvényrészletek:

A) 1723. évi II. törvénycikk; B) 1687. évi II. törvénycikk; C) 1844. évi II. törvénycikk

6. feladat

Osiris Kiadó, térképgyűjtemény

8. feladat

A szövegek szerzői: Egedy Gergely, Németh István és Vadász Sándor, történészek

10. feladat

Fénnyel írott történelem. Magyarország fotókrónikája 1845-2000. Szerk.: Jalsovszky Katalin és Stemlerné Balog Ilona. Budapest, 2000.;

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, 2003.

12. feladat

A, B, D: Századok statisztikája. Statisztikai érdekességek a magyar történelemből. KSH, 2001.

C: Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története. Budapest, 2009.

13. feladat

www.hotdog.hu

14. feladat

http://www.roma-antica.co.uk